

de lage landen

CONTEXT BIJ CULTUUR UIT VLAANDEREN EN NEDERLAND / MEI 2026 / € 19

MOLENS IN MANHATTAN

HOE WIJ DE VERENIGDE STATEN VORMGAVEN

RUSSELL SHORTO EN GREET DE KEYSER OVER AMERIKA
DE OVERLEVINGSDRANG VAN HET KAAPS
DE HEKS VLIEGT WEER UIT

EDITO

- 4 **MADE IN THE LOW COUNTRIES**
TOM CHRISTIAENS

UITGELICHT

MOLENS IN MANHATTAN

- 6 **RUSSELL SHORTO EN GREET DE KEYSER OVER DE VS EN DE LAGE LANDEN**
JAN VAN DEN BULCK
- 12 **HOLLANDS GELD VOOR EEN AMERIKAANSE REVOLUTIE**
ISABEL CASTEELS
- 20 **AFRO-AMERIKAANSE EMANCIPATIE IN EEN BELGISCHE TOREN**
RUBEN MANTELS
- 28 **BELGISCHE EN NEDERLANDSE MIGRATIE NAAR MICHIGAN**
TRUI MOERKERKE
- 36 **GENTSE INSPIRATIE VOOR AMERIKAANSE GEVANGENISSEN**
PAUL DROSSENS
- 44 **HET NEDERLANDS VAN SLAAFGEMAAKTEN EN HUN NAKOMELINGEN**
JEROEN DEWULF
- 52 **BELGISCHE BEATS EN DUTCH DANCE IN DE VS**
BEN VAN ALBOOM

- 60 **PAPERBACKS UIT DE POLDER**
ANNE LOUISE VAN DEN DOOL
- 66 **HET HOLLANDSE LICHT VAN WILLEM DE KOONING**
LIEVEN VAN DEN ABEELE
- COLUMN
- 73 **GEZONDHEID!**
JOVANKA STEELE
- + TE VOET VAN NEW YORK NAAR NIEUW-AMSTERDAM IN ZES HALTES**
ELKE VANHAECKE

KUNST

- 76 **MIET WARLOP EN DRIES VERHOEVEN OP DE BIËNNALE VAN VENETIË**
EVELYNE COUSSENS
- 82 **ONVERGETELIJKE VROUWELIJKE KUNSTENAARS**
GERDIEN VERSCHOOR
- RECENSIE
WESSEL KRUL
Charley Toorop. Een schildersleven
- COLUMN
- 94 **VALLEN**
GERDIEN VERSCHOOR

TAAL

96 **KAAPSE HOOP**
JUDY VANDEN THOREN

RECENSIES

102 RINEKE VAN HOUTEN
Onleesbare wereld

LISETTE MA NEZA
Onvertaalbaar

GEERKE VAN DER BRUGGEN
Sprekende uitspraken

COLUMN

106 **RAKETWETENSCHAP**
MARTEN VAN DER MEULEN

GESCHIEDENIS

108 **DE HEKS VLIEGT WEER**
KARIN WOLFS

COLUMN

116 **BRIDGERTON IN VLAANDEREN**
ELWIN HOFMAN

SAMENLEVING

118 **HET DILEMMA VAN
HET PUBLIEKE DEBAT**
SYLVIE WALRAEVENS

LITERATUUR

**124 DE SPELENDE SCHRIJVER
IN DONALD NIEDEKKER**

KAROLIEN BERKVENNS

RECENSIES

130 CHARLOTTE MUTSAERS

Moet dwalen

132 ADRIAAN VAN DIS

Alles voor de reis

134 NISRINE MBARKI BEN AYAD

Kookpunt

137 LIESBETH LAGEMAAT

Ik, mycelium

AXEL DEFORCE

Tot nu toe

SARAH DE KONING

Tekstielen

ROELOF SCHIPPER

bleke gesp, beige zoom

DERBY DER LAGE LANDEN

140 LUIDE HOLLANDERS

ANOUK VAN KAMPEN

144 EEN AMERIKAANSE PRIMITIEF

HERR SEELE

142 COLOFON

143 STEUN & GIFTEN

TOM CHRISTIAENS
Hoofredacteur

MADE IN THE LOW COUNTRIES

Dit jaar knalt het vuurwerk op Independence Day extra hard, want de Verenigde Staten vieren hun tweehonderdvijftigste verjaardag. Op 4 juli 1776 verbraken dertien kolonies aan de oostkust van Noord-Amerika hun banden met de Britse kroon en riepen ze hun onafhankelijkheid uit. Kort daarna ontstond een natie die zou uitgroeien tot een wereldmacht.

Sinds Henry Hudson in 1609 met de Halve Maen langs het eiland Manhattan voer, hebben de Lage Landen een sterke band met de overkant van de Atlantische Oceaan. De impact van Amerika¹ op onze cultuur en samenleving is enorm, maar minder bekend is dat ook de Lage Landen diepe sporen hebben nagelaten in de Verenigde Staten. In dit nummer leggen we er enkele bloot.

Zo was de Amerikaanse Revolutie niet alleen een opstand tegen de Britten, maar ook een politiek experiment dat stevig werd gevoed door de verlichting. De Nederlandse Republiek, met haar republikeinse bestuur en burgerlijke cultuur, (relatieve) religieuze tolerantie en vrijheden op het vlak van handel en meningsuiting, vormde een belangrijke inspiratiebron voor de founding fathers. Lees er hun onafhankelijkheidsverklaring maar op na.

John Adams en andere revolutionairen vonden naast politieke ook financiële steun in Amsterdam. Enkele bankiers gaven grote sommen aan de onafhankelijkheidsoorlog. Zonder die Hollandse gulden was de geboorte van een nieuwe natie wellicht uitgesteld.

De historische band met de Lage Landen is letterlijk in het straatbeeld terug te vinden. Wie door New York wandelt, loopt over de resten van Nieuw-Amsterdam. Broadway heette ooit de Brede weg, en Wall Street verwijst naar de houten verdedigingsmuur die de Nederlandse kolonisten bouwden tegen aanvallen van de Lenape-krijgers en de Engelsen. In dezelfde stad leefden Joris Rapelje en Catalina Trico. Het echtpaar, gevlucht uit de Spaanse Nederlanden, wordt soms de “Adam en Eva van Amerika” genoemd: meer dan een miljoen Amerikanen zouden van hen afstammen.

Die koloniale aanwezigheid liet ook minder zichtbare sporen na. In het Ramapogebergte in New Jersey leeft een gemeenschap die nog altijd Nederlandse familienamen heeft en van wie de taal zeker tot begin twintigste eeuw Nederlandse elementen bevatte. Het zijn nazaten van de vrije zwarte bevolking van Nieuw-Nederland, al zijn zij zich daar zelf niet meer van bewust.

De Nederlandse Republiek en haar verlichtings-ideeën inspireerden de founding fathers

De invloed van onze contreien reikte tot het Amerikaanse strafrecht. Bij de uitbouw van het gevangenisstelsel stond ook een Gents tuchthuis model dat als eerste gevangenisstraf koppelde aan dwangarbeid en gedetineerden onderbracht in individuele cellen. Via Engeland belandde dit achttiende-eeuwse detentiemodel in de VS.

In de twintigste eeuw volgden nieuwe uitwisselingen. Zo staat op een universiteitscampus in Virginia nog altijd het Belgische paviljoen van de Wereldexpo van New York in 1939. Toen werd het onder meer gebruikt om de “beschavingsmissie” in Congo te tonen. Ironisch genoeg groeide het Belgian Friendship Building uit tot een symbool van de Afro-Amerikaanse emancipatie.

Veel Amerikanen worden gedreven door missioneringsdrang, een pioniersmentaliteit en een sterk gevoel van exceptionalisme. Die protestantse ideeën vinden deels hun oorsprong in de Nederlandse calvinistische traditie, die met migranten meereisde naar de Nieuwe Wereld. Deze religieuze erfenis blijft tot vandaag zichtbaar, van de Puritans in Nieuw-Engeland tot de Dutch Reformed Church in het Midden-Westen.

Voor heel wat migranten was Michigan een belangrijke bestemming. In het stadje Holland leven de Nederlandse geschiedenis en identiteit voort met windmolens, tulpenfestivals en christelijke universiteiten. De Vlaamse sporen zijn subtieler aanwezig: in taal, infrastructuur en tradities, zoals het volksspel *feather bowling* of krulbollen in Detroit.

Ook in de kunsten is de invloed van de Lage Landen groot. Willem de Kooning vertrok in 1926 uit Rotterdam en werd een sleutelfiguur van het abstract expressionisme, de eerste echt Amerikaanse kunststroming met wereldfaam. In de elektronische muziek speelden Belgische en Nederlandse artiesten en labels een rol in de popularisering van house en techno in de Amerikaanse clubs. Festivals als Tomorrowland en Awakenings exporteerden de dancecultuur wereldwijd.

Dit themadossier over de stempel die de Lage Landen drukten op de VS laat zien dat een natie nooit ontstaat en zich ontwikkelt vanuit een isolement, maar het resultaat is van ontmoetingen, conflicten en samenwerkingen voorbij de eigen grenzen.

Wanneer op 4 juli aan het Witte Huis de stars-and-stripes worden gehesen, is het uitkijken naar de toespraak van de president. Benieuwd of hij uit de onafhankelijkheidsverklaring citeert, met name de passages over het recht van elk mens op leven, vrijheid en geluk.

Niet alleen de founding fathers zouden hem dankbaar zijn.

1 Sommigen gebruiken liever de termen “Verenigde Staten” en “Verenigde Staten” in plaats van “Amerika” en “Amerikaans”, omdat “Amerika” de VS onterecht zou voorstellen als heel Amerika, dus ook Noord-, Midden- en Zuid-Amerika.

‘HET KAPITALISME KWAM VANUIT DE LAGE LANDEN’

Russell Shorto en Greet De Keyser over onze invloed op Amerika

De Lage Landen hebben een belangrijke rol gespeeld in de geschiedenis van de VS, zeggen correspondent Greet De Keyser en historicus Russell Shorto. Met een invloed die tot vandaag voelbaar is. ‘Kijk wie nu in dit land woont: alles begint bij de achttien talen die je in Nieuw-Amsterdam hoorde.’

JAN VAN DEN BULCK, PROFESSOR MEDIASTUDIES AAN UNIVERSITY OF MICHIGAN

Dit gesprek begint, zoals zoveel gesprekken dit jaar, in de nasleep van nieuws uit Washington: de schietpartij op het diner van de *White House Correspondents’ Association*, waar president Trump en vicepresident Vance aanwezig waren. Journaliste Greet De Keyser (1963) is even terug in België en heeft net achttien uur aan één stuk gewerkt. Ze is al jaren een vertrouwd Vlaams gezicht in de Amerikaanse hoofdstad, vanwaar ze sinds 2015 verslag uitbrengt voor de commerciële zender VTM. De Keyser kent de Verenigde Staten, een land waar Europeanen vaak van buitenaf over oordelen, van binnenuit.

De Amerikaanse historicus en schrijver Russell Shorto belt in vanuit Maryland, zo dicht bij de Potomac-rivier dat hij op een heldere dag aan de overkant West Virginia ziet liggen. Met *The Island at the Center of the World* haalde Shorto in 2004 de Nederlandse wortels van New York uit de archieven. Zijn recentste boek *Taking Manhattan* (2025) verbreedt dat verhaal met inheemse en Afrikaanse perspectieven.

Nu de Verenigde Staten hun tweehonderdvijftigste verjaardag vieren, vragen we ons af welke invloed de Lage Landen hebben gehad op de Amerikaanse geschiedenis, en hoe die vandaag doorwerkt.

Russell, je eerste boek over New York begint in het archief. De vroege geschiedenis van New York was beschikbaar, maar niet voor iedereen leesbaar: alles was in het Nederlands. Welke gevolgen had dit?

SHORTO: “Wat we weten over koloniaal New York komt tot ons door Britse ogen omdat de Engelsen de kolonie in 1674 voorgoed van de Nederlanders overnamen.

Geschiedenis wordt geschreven door de winnaars. Dat drong pas geleidelijk tot me door, toen ik rond 2000 voor het eerst met dat oorspronkelijke, Nederlandse materiaal begon te werken.”

Maakt dat een groot verschil voor het bredere verhaal van Amerika?

SHORTO: “Enorm. Als het Amerikaanse verhaal begint bij Nieuw-Engeland, Boston en de Puriteinen, dan wordt het een theologisch verhaal: uitverkorenen die naar het Beloofde Land komen, de *shining city upon a hill*. De eerste Amerikaanse drukpersen stonden in New England, en de eerste boeken werden geschreven door de kinderen van de Engelse kolonisten. Het puriteinse verhaal werd het verhaal dat Amerika leerde. Van daaruit was het geen lange weg naar *Manifest Destiny*, de gedachte dat God de onderneming goedkeurde en de aanspraak op het hele continent. Dat is een *America First*-verhaal. Het is een christelijk-nationalistisch narratief. En het is de afgelopen jaren spectaculair heropgefrist.”

“Maar als je het Amerikaanse verhaal vertelt vanuit Nieuw-Amsterdam, Nieuw-Nederland, Lower Manhattan... Daar werden minstens achttien talen gesproken. Zoals ik graag zeg: New York was al New York vóór het New York heette.”

Wat zegt dat over die vroege samenleving?

SHORTO: “Ze was gebouwd rond handel, vermenging en een relatieve vorm van religieuze verdraagzaamheid. Relatief, want er was slavernij – hoe tolerant kun je genoemd worden als er slaven zijn? Maar het was wel een samenleving als een smeltkroes. Tegelijk brachten de Nederlanders de bouwstenen van het kapitalisme met zich mee: het aandelensysteem, de infrastructuur van handel en vermogen. Als je tolerantie, pluralisme en kapitalisme samenneemt, heb je niet alleen een recept voor New York, maar voor Amerika als geheel. Kijk je zo, dan krijg je een fundamenteel ander beeld van wat dat land in de kern is.”

Greet, jij groeide op in België.

Kende jij dit verhaal?

DE KEYSER: “Nee. Je weet wel vaag dat de Nederlanders daar waren, maar de Belgische schoolboeken zeggen er niets over. België bestond ook pas vanaf 1830, lang voordat dit alles speelde. Het is dus geen

Russell Shorto: ‘De kolonie Nieuw-Amsterdam had moeite om mensen te vinden, en de eerste lading kolonisten bestond bijna volledig uit Walen’

© Izzy Watson

onderdeel van de retoriek over het ontstaan van dat nieuwe land. Pas wanneer je naar de VS verhuist en je werkelijk in de geschiedenis verdiept, hoor je het hele verhaal.”

“Als je trouwens gaat uitzoeken wat de Belgische rol was in het verhaal van Amerika, vind je niet onmiddellijk iets om trots op te zijn. De immigranten uit België waren in de negentiende eeuw grotendeels de mensen die de jonge Belgische staat kwijt wilde. Rond 1850 besloot de premier letterlijk de armste mensen op boten te zetten en naar Amerika te sturen, omdat ze de samenleving te veel kostten. Vaak waren het verpauperde boeren, geen mensen die vluchtten voor religieuze vervolging.”

“Wie de kaart van de VS bekijkt, ziet veel plaatsnamen uit België: Brussel, Namen, Gent, Antwerpen. Maar de verhalen achter die plaatsen zijn niet allemaal heldhaftig. Net zoals Ellis Island, dat zo graag de poort naar de vrijheid heet, dat ook lang niet altijd was. Mensen werden er getest, onderzocht, gecontroleerd, soms teruggestuurd om willekeurige redenen. Ze werden behandeld als vee. Ook dat is een deel van het verhaal van Amerika.”

SHORTO: “Als ik even mag aanvullen: ook vóór 1830 was de bijdrage vanuit de Zuidelijke Nederlanden fundamenteel. Nieuw-Nederland werd gesticht in 1624 en omvatte grote delen van wat nu New York, New Jersey, Connecticut, Delaware en Pennsylvania is, met Nieuw-Amsterdam als hoofdstad. De kolonie had moeite om kolonisten te vinden, en de eerste lading bestond bijna volledig uit Walen: mensen uit de Zuidelijke Nederlanden die naar Amsterdam waren getrokken op zoek naar werk.”

“En dan is er natuurlijk ook de Tachtigjarige Oorlog. Toen de Spanjaarden de Zuidelijke Nederlanden binnenvielen, volgde een massale migratie naar Amsterdam – in het bijzonder uit Antwerpen. Die mensen brachten kapitaal, vakkennis en een commercieel netwerk met zich mee. Als ik dat vertel op een feestje tegen een Nederlander en een Belg, dan zegt de Nederlander: wij hebben het kapitalisme uitgevonden. Waarop de Belg antwoordt: nee, dat waren wij. Maar we woonden op dat moment toevallig in Amsterdam.”

Greet, jij bekeek ook de rol van België in de Amerikaanse Burgeroorlog.

Wat leerde je daarvan?

DE KEYSER: “Dat het geen eenduidig verhaal is, en dat het ongemakkelijk is. Er waren Belgen die voor de Unie vochten, zelfs officiersrangen bekleedden. Maar er waren andere Belgen die volledig aan de kant stonden van de Zuidelijke Staten, de Confederatie en de slavernij. Het comfortabele migrantenverhaal – wij kwamen, wij werkten, wij maakten het – versluiert dat.”

“En dan is er ook het minder bekende relaas van Leopold I. Tijdens de Burgeroorlog probeerde hij de Confederatie te steunen omdat de katoenindustrie door dat conflict stervende was: Gent zat te wachten op katoen. Er is documentatie die aantoonst hoe ver hij daarin ging. Hij had ook zijn eigen imperiale droom: zijn dochter als keizerin van Mexico, zijn schoonzoon als keizer. Hij had de steun van de VS nodig, maar vooral ook van de Confederatie.”

Greet De Keyser: ‘Wat tweehonderdvijftig jaar geleden begon, was ook een daad van delen: wij hebben land, kom hier wonen. Die gedachte – delen wat je hebt om samen sterker te worden – is nog altijd relevant’ © PhotoNews

Die verhalen staan aan geen van beide kanten van de oceaan centraal in de schoolboeken. Toeval?

DE KEYSER: “Neen, dat is het nooit. Elk land selecteert de geschiedenis die het over zichzelf wil vertellen. Kijk wat er nu in de VS gebeurt: scholen mogen hun geschiedenisboeken niet meer gebruiken omdat Trump besloten heeft dat de Amerikaanse geschiedenis herschreven moet worden. Musea moeten hun presentatie van de geschiedenis aanpassen: hoe slavernij wordt voorgesteld, hoe Afro-Amerikaanse geschiedenis wordt onderwezen... Het blijft tot vandaag betwist.”

SHORTO: “In politieke conflicten is controle over de geschiedenis altijd deel van de strijd. Ik schreef zo’n vijftig jaar geleden voor *The New York Times Magazine* over religieus rechts in Amerika. Wat me toen opviel, was dat ze hun energie niet alleen in het Witte Huis staken, maar ook in schoolraden. Het bijzondere strijdtoneel was de Texas State Board of Education. Door de manier waarop de leerboekenmarkt in Amerika werkt, heeft Texas een buitensporige invloed op wat kinderen in het hele land leren.”

“Een prominent lid van dat bestuur, een uitgesproken evangelische tandarts, gebruikte het woord *christendom* – een bijna middeleeuws woord. Toen klonk dat marginaal. Nu hoor je vergelijkbare taal dicht bij het centrum van de macht. Veel van wat nu onder Trump opduikt – dat Amerika in de kern een christelijke natie is, dat alle founding fathers christenen waren – was twintig jaar geleden al in Texas aan de gang.”

Dat brengt ons bij iets wat Europeanen heel moeilijk kunnen inschatten: hoe diep zit religie in Amerika geworteld?

DE KEYSER: “De founding fathers haalden veel van hun ideeën uit Europa – ze reisden ernaartoe, leerden de ideeën van de Verlichting. Dat deel van het vroege

Amerikaanse denken snappen Europeanen goed, omdat we die waarden delen. Maar daarna splitst het. In het Zuiden klonk het: laat ons met rust, wij zijn hier bij de gratie Gods, dat is genoeg. We hebben geen inmenging van een federale overheid nodig. In het Noorden was het meer: ik denk dus ik ben, ik heb God niet nodig om te bouwen of uit te vinden. Die kloof is nooit verdwenen. De Biblebelt ligt niet voor niets in het Zuiden.”

SHORTO: “Ik zeg altijd dat er al sinds de zeventiende eeuw twee Amerika’s zijn, en gedurende het grootste deel van de geschiedenis negeerden Amerikanen aan beide kanten die kloof. Met de Fourth of July, vlaggen, rood-wit-blauw naaien ze veel aan elkaar, zodat het lijkt alsof er één land is. Maar het zijn fundamenteel twee verschillende landen die diep in de kern een hekel aan elkaar hebben. Als je je afvraagt waarom een politieke discussie in Amerika vastloopt, is het antwoord bijna altijd: je begint te laat. Achter elke mening zit een heel fundament van veronderstellingen. Om het echte meningsverschil te begrijpen zou je helemaal naar het begin moeten terugspoelen. En dan vind je weinig gemeenschappelijke grond.”

Jullie hebben het allebei over blinde vlekken van Amerika. Zijn die van Europeanen even groot?

DE KEYSER: “Europeanen denken vaak dat ze Amerika begrijpen omdat het overal aanwezig is. Ze lezen Amerikaanse kranten, worden omringd door Hollywood-films, televisie, muziek en commentaar uit de VS. Maar als ik Europeanen zeg dat Amerikanen in de kern heel conservatief zijn, kijken ze me aan alsof ik iets raars zeg. In België en Nederland is Amerika nog altijd het land van de vooruitgang en de vrijheid. Dat beeld stamt uit de naoorlogse periode.”

SHORTO: “Ik zeg graag het omgekeerde aan Amerikanen: dat Nederlanders eigenlijk tamelijk conservatief zijn. En die vinden dat compleet onbegrijpelijk, want ze denken aan de coffeeshops en aan euthanasie.”

“Ik had overigens een Nederlandse vriend die van Amerika hield, de *International Herald Tribune* las en uitstekend Engels sprak. Plots vroeg hij me: wat betekent *dude* eigenlijk? Dat zegt alles. Hij kende de wetten die in het Congres werden besproken, maar hij was nooit een Texaanse bar binnengelopen.”

DE KEYSER: “(lacht) Precies. Je kunt ongelooflijk goed geïnformeerd zijn over Amerika en toch blind zijn voor wat het land werkelijk is op straatniveau.”

Russell, je nieuwste boek *Taking Manhattan* is een ander soort geschiedenis dan je eerste. Hoe is die verschuiving tot stand gekomen?

SHORTO: “*The Island at the Center of the World* verscheen tweeëntwintig jaar geleden. Als je *Taking Manhattan* ernaast legt, zie je dat het boek bewust niet alleen een Europees verhaal is. Het is ook een Native American-verhaal én een Afrikaans verhaal. Zo zijn wij veranderd, zo ben ik veranderd. Het is niet meer zomaar één geschiedenis – ik zie de dingen nu als veel meer gelaagd. En elke laag is op zichzelf al ingewikkeld: het Europese verhaal is meervoudig, het inheemse verhaal is meervoudig – de stammen spraken andere talen en hadden totaal verschillende perspectieven op elkaar.

De officiële vlag van de stad New York heeft dezelfde kleuren als de Prinsenvlag van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. In de witte baan zie je het zegel van de stad, met de kolonist, de molenwieken en de stichtingsdatum van Nieuw-Amsterdam, 1625 © RV

Het Afrikaanse verhaal evenzeer. Als je dat allemaal mengt, wordt het verwarrend. Maar eindeloos interessant.”

DE KEYSER: “Hetzelfde geldt voor Europa. De EU bestaat pas kort. België bestond niet, de Lage Landen hadden een andere vorm, het Britse Rijk veranderde. Praten we ooit over de Perzische invloed op Europa in de recente geschiedenis? Het is altijd hetzelfde: je ontdekt dat je nooit genoeg weet.”

Tot slot: tweehonderdvijftig jaar Amerika. Is het glas halfvol of halfleeg?

DE KEYSER: “Halfvol. Het is een verjaardag die gevierd mag worden, ook in Europa. Van hier stuurden we mensen naar Amerika om veel redenen: vervolgte protestanten, arme mensen, boeren zonder toekomst. Het waren niet altijd ‘de besten’, maar dat is ook het menselijke verhaal: mensen trekken naar plaatsen waar het leven mogelijk lijkt, waar kunst is, literatuur, werk, waardigheid. Wat tweehonderdvijftig jaar geleden begon, was ook een daad van delen: wij hebben land, kom hier wonen. Die gedachte – delen wat je hebt om samen sterker te worden – is nog altijd relevant. Ook nu Trump probeert van Europa een conservatieve spiegel van zijn Amerika te maken.”

SHORTO: “Als ik denk aan wat echt blijft, kom ik altijd weer terug bij die achttien talen die in Nieuw-Amsterdam werden gesproken. Dat was het beginpunt. Kijk naar wie er nu in dit land woont, wie er bij inburgeringsceremonies zit – dat is de directe erfenis van die achttien talen. De mensen die denken dat ze de klok kunnen terugdraaien, zijn een paar decennia te laat.”